

Dr hab. Ewa Pancer-Cybulska
Wydział Ekonomii i Finansów
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

**RECENZJA OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO ORAZ CAŁOKSZTAŁTU DOROBKU NAUKOWEGO,
DYDAKTYCZNEGO I ORGANIZACYJNEGO**

DR MAŁGORZATY WACHOWSKIEJ

**W RAMACH POSTĘPOWANIA HABILITACYJNEGO W DZIEDZINIE NAUK SPOŁECZNYCH,
W DYSCYPLINIE EKONOMIA I FINANSE**

1. Informacje na temat podstawy formalno-prawnej recenzji

Niniejsza recenzja sporządzona została na podstawie uchwały (NR) Rady Naukowej Dyscypliny Ekonomia i Finanse z dnia 6.06.2022 r. Uniwersytetu w Białymstoku podjętej na podstawie Art. 221. ust. 5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (tekst jednolity: Dz.U.2020.85) oraz Uchwały Nr 2539 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 13 września 2019 w sprawie szczegółowego trybu postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego oraz sposobu wyznaczania członków komisji habilitacyjnej. Pismo powołujące mnie na recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego dr Małgorzacie Wachowskiej w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse (WEiF.432.5.2022) otrzymałam od Pani Dziekan Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu w Białymstoku prof. dr hab. Marzanny Poniatowicz.

Zgodnie z ww. ustawą i wytycznymi Rady Doskonałości Naukowej zawartymi w przewodniku dla recenzentów recenzja dotyczy trzech kryteriów: 1) posiadania stopnia doktora; 2) posiadania w dorobku osiągnięcia naukowego albo artystycznego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny; 3) wykazania się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej. Przedmiotem niniejszej recenzji są wskazane kryteria w odniesieniu do dorobku naukowego dr Małgorzaty Wachowskiej.

2. Opis wykształcenia i kariery zawodowej

Dr Małgorzata Wachowska uzyskała stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii; nadany jej został uchwałą Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu z dnia 14 grudnia 2006 roku.

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Absorpcja i dyfuzja know-how we współczesnej gospodarce*.

Promotor: prof. dr hab. Leon Olszewski (Uniwersytet Wrocławski).

Kandydatka nie ubiegała się uprzednio o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Przebieg pracy naukowo-zawodowej wiąże się z Wydziałem Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie Habilitantka pracuje od 1998 roku do dziś. Zaczynała jako asystentka w Instytucie Nauk Ekonomicznych, po ukończeniu studiów i uzyskaniu tytułu magistra na Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. Po uzyskaniu stopnia doktora od 2007 r. pracuje nadal w Instytucie Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Wrocławskiego jako adiunkt.

3. Ogólna ocena dorobku dr Małgorzaty Wachowskiej po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych – ujęcie ilościowe, bibliometryczne

a) tytuł osiągnięcia naukowego stanowiącego podstawę ubiegania się w aktualnym postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego;

Jako osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2020 r., poz. 85 ze zm.) – Habilitantka wskazała monografię autorską: *Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczystych. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej*, EWydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2021, s. 324, ISBN: 978-83-66601-63-5 (druk), ISBN: 978-83-66601-64-2 (online).

Recenzenci wydawniczy:

dr hab. Jan Brzozowski, prof. UEK (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie),

dr hab. Grażyna Węgrzyn, prof. UEW (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu);

b) dane naukometryczne, jak sumaryczny współczynnik Impact Factor, sumaryczna punktacja ministerialna, liczba cytowań oraz indeks Hirscha, którymi legitymuje się kandydat

na dzień wszczęcia postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego, z podaniem również danych współczynników po uzyskaniu ostatniego awansu naukowego;

Łączna punktacja MEiN wszystkich publikacji zgłoszonych do oceny wynosi 1975 (według bieżącej listy czasopism/wydawnictw naukowych), co odpowiada liczbie 888 punktów według listy obowiązującej w roku publikacji. Na dzień złożenia wniosku (tj. 26 grudnia 2021 r.) liczba cytowań według *Bazy Google Scholar* wynosi łącznie 142, w tym 103 bez autocytowań, indeks Hirscha wynosi 5. W Bazie *Scopus* znajduje się 10 cytowań (bez autocytowań), a indeks Hirscha wynosi 3. Jeśli chodzi o *Bazę Web of Science*, to liczba cytowań równa się 3 oraz indeks Hirscha 1.

W ujęciu bibliometrycznym dorobek Habilitantki prezentuje się dobrze (ponad 130 punktów średnio rocznie w okresie po doktoracie), chociaż nie znajduje to potwierdzenia we wskaźnikach, te są raczej skromne, zakres umiędzynarodowienia publikacji nie jest duży, ale wzrastający w ostatnich latach;

c) Informacje o liczbie publikacji naukowych, monografii, rozdziałów w monografiach autorstwa lub współautorstwa kandydata, z podaniem również danych informacji po uzyskaniu ostatniego awansu naukowego;

Do oceny zgłoszono 52 publikacje naukowe, z czego przed uzyskaniem doktoratu ukazało się 8, a pozostałe 44 – po uzyskaniu stopnia doktora. Przedstawione sumaryczne liczby są prawidłowe i znajdują odzwierciedlenie w dostarczonych odbitkach publikacji. Jednak bilans szczegółowy wykazany w tabeli 1 zawiera błędy arytmetyczne. Po uzyskaniu stopnia doktora w wierszu odnoszącym się do artykułów w recenzowanych czasopismach naukowych powinny być liczby 27, 9 i 36, w cząstkowym wierszu dla tej pozycji – artykuły w pozostałych czasopismach naukowych - liczby te wynoszą odpowiednio 25, 6 i 31. Tym samym sumy po uzyskaniu stopnia doktora powinny wynosić 31, 13 i 44, a sumy ogółem 38, 14 i 52. Dorobek przed doktoratem obejmuje 1 rozdział w monografii wieloautorskiej i 7 artykułów w recenzowanych czasopismach naukowych, w tym 6 samodzielnych i wszystkie w języku polskim. W wykazie publikacji przed uzyskaniem stopnia doktora znajduje się także rozdział w monografii naukowej z 2003 r. w języku angielskim. Dorobek publikacyjny przed uzyskaniem stopnia doktora w 2007 r. stanowi łącznie 130 punktów według listy MEiN z 21.12.2021 r. (7 artykułów w czasopismach naukowych - obecna wartość to 110 punktów) i jeden rozdział w monografii naukowej (20 punktów).

Na dorobek powstały po doktoracie (44 pozycje) zgodnie z dokonaną korektą składa się 31 pozycji samodzielnych oraz 13 powstałych we współautorstwie. W dorobku znajdują się dwie monografie, jedna samodzielna, która została wskazana w postępowaniu habilitacyjnym jako osiągnięcie (zgodnie z art. 219 ust.1. pkt 2a ustawy) oraz druga współautorska z 2012 r. napisana razem z M. Niklewicz-Pijaczyńską (wyd. przez Prawniczą i Ekonomiczną Bibliotekę Cyfrową we Wrocławiu). W kategorii opublikowanych rozdziałów w monografiach naukowych wykazano 3 pozycje (dwie samodzielne i jedną współautorską) pochodzące z lat 2012, 2017 i 2018. Jeśli chodzi o artykuły opublikowane w czasopiśmie naukowych, to ich liczba wynosi 36, w tym 10 w języku angielskim i 27 samodzielnych. Na liście znajdujemy także dwie publikacje materiałów konferencyjnych indeksowanych w *Web of Science* w 2013 i 2014 roku (w języku angielskim), powstałych we współautorstwie. Ze (skorygowanej) ogólnej liczby 36 artykułów w recenzowanych czasopiśmie naukowych dwa są w czasopiśmie indeksowanych w *Scopus*, dwa w *Web of Science (WoS)*, a jeden w obu bazach.

d) Informacje o najważniejszych czasopiśmie, w ramach których kandydat publikował swoje prace naukowe;

Habilitantka opublikowała swoje prace przed uzyskaniem stopnia doktora w wydawnictwach uczelnianych wrocławskich uczelni - UW i UEW; *Acta Universitatis Wratislaviensis. Oeconomia* lub *Przegląd Prawa i Administracji* oraz w *Pracach Naukowych Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* (obecnie Uniwersytet Ekonomiczny). Po awansie naukowym do tej listy czasopiśmie dołączyły *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego* oraz Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, a więc czasopiśmie rozpoznawalne, o zasięgu ogólnopolskim. Należy zauważyć, że publikacje ukazały się także w czasopiśmie zagranicznych, w tym indeksowanych w *Scopusie* lub *WoS* oraz wysokopunktowanych (21 pozycji o punktacji 40 punktów i więcej, 7 po 100 punktów), między innymi: *International Journal of Trade and Global Markets (Scopus)*, *Journal of International Studies*, *European Research Studies Journal*, *Economics & Sociology (Scopus, WoS)*, *Studia Migracyjne - Przegląd Polonijny* (periodyk należący do wiodących czasopiśmie poświęconych migracji), *Horyzonty Polityki*, *Horyzonty Wychowania*, *Equilibrium – Quarterly Journal of Economics and Economic Policy (WoS)*, *Przegląd Zachodniopomorski*, *Oeconomia. Wrocław Economic Review*.

e) Informacje czy kandydat odgrywał wiodącą rolę w ramach powstawania współautorskich prac naukowych;

Na podstawie dostarczonej dokumentacji, czyli oświadczeń autorów o udziale w publikacjach należy stwierdzić, że udział Habilitantki w 13 wspólnych opracowaniach poddanych ocenie, wahał się od 20% do 90%. Przy określaniu łącznego udziału pod uwagę wzięto następujące kryteria: opracowanie koncepcji i założeń, opracowanie metod, przeprowadzenie badań, pisanie pracy, interpretacja wyników, sformułowanie wniosków. W dziesięciu przypadkach opracowanie koncepcji i założeń oraz opracowanie metod przypisano Habilitantce, co pozwala stwierdzić jej wiodącą rolę w powstawaniu tych prac; w pozostałych trzech przypadkach udział ten wynosi 50% lub 60%. Podsumowując, łączny wkład Habilitantki w opracowania obliczony na podstawie wszystkich cząstkowych kryteriów wynosi w dziesięciu spośród trzynastu opisanych publikacji od 50 do 90%.

4. Ocena dorobku dr Małgorzaty Wachowskiej po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych – w zakresie wskazanego osiągnięcia naukowego i pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Ocena wskazanego osiągnięcia naukowego, tj. monografii naukowej (osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ust. 1. pkt 2a Ustawy): Małgorzata Wachowska, *Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczyстых. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej*, E-Monografie, Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2021, s. s. 324, ISBN: 978-83-66601-63-5 (druk), ISBN: 978-83-66601-64-2 (online).

Recenzenci wydawniczy: dr hab. Jan Brzozowski, prof. UEK, dr hab. Grażyna Węgrzyn, prof. UEW.

Założenia metodyczne i badawcze monografii

Głównym obszarem badawczym ocenianej monografii jest dyfuzja wiedzy, a konkretnie „rola jaką odgrywa międzynarodowa migracja wysoko wykwalifikowanych jednostek w przekazywaniu wiedzy między krajami”. Autorka wskazuje na wiedzę jako siłę napędową długofalowego wzrostu gospodarczego (Romer) oraz dyfuzję wiedzy jako czynnik procesów doganiania (Easterly, Levine). Szczególne zainteresowanie Autorka poświęca wiedzy specjalistycznej, technicznej - przełomowej ze względu na ich wpływ na budowanie konkurencyjności gospodarek w oparciu o wiedzę. Stąd też wynika skoncentrowanie zainteresowań na wynalazkach (wiedza techniczna zmaterializowana) oraz na wynalazcach

(szczególnej grupie migrantów wysoko wykwalifikowanych). Jako główny problem badawczy Autorka wskazuje „skuteczność migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczystych”, co jest uzasadnione różnością stanowisk oraz brakiem jedności wśród badaczy co do rozkładu korzyści między kraje wysyłające i przyjmujące migrantów-wynalazców. „Odwrotny przepływ wiedzy” (kanał przepływu, pomost łączący kraje wysyłające i przyjmujące), który jest charakterystyczny dla badanej problematyki w praktyce występuje jako import innowacyjnych dóbr lub ulepszonej technologii (wsparcie globalnego produktu innowacyjnego), powrót do kraju osób, które za granicą powiększyły kapitał społeczny i indywidualny oraz opcja diaspory, który to mechanizm kompensacji stał się głównym obszarem zainteresowań Autorki. Zgodnie z opcją diaspory „kraj wysyłający ma dostęp do wiedzy wytwarzanej za granicą poprzez więzi społeczne, badawcze, techniczne i przemysłowe łączące krajową diasporę z rodakami żyjącymi w kraju ojczystym” (Autoreferat, s. 3). Do badań prowadzonych na użytek monografii przyjęto pracowników z ośmiu państw członkowskich Unii Europejskiej (narażonych na drenaż mózgów od chwili wejścia do UE w 2004 r.): Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Słowenia, Słowacja, Węgry (A8), którzy mieszkają i tworzą poza krajem pochodzenia (USA, Francja, Holandia, Niemcy, Wielka Brytania, Finlandia, Szwecja, Szwajcaria oraz Japonia) i przekazują wiedzę do swych rodzimych gospodarek (odwrotny transfer wiedzy zgodnie z mechanizmem diaspory). W badaniach ilościowych i jakościowych analizowano wynalazców dokonujących zgłoszeń patentowych w trybie międzynarodowym (PCT).

Główny cel badań prowadzonych w monografii to wskazanie, ile wiedzy z państw docelowych napływa do państw A8 dzięki wynalazcom PCT, którzy opuścili te kraje oraz określenie jakie czynniki leżą u podstaw tego zjawiska. Za cel przyjęto także zidentyfikowanie potencjalnych przeszkód w przepływie wiedzy między krajem docelowym i pochodzenia wynalazcy PCT oraz sformułowanie rekomendacji dla polityki innowacyjnej i migracyjnej państw wysyłających.

Założenia badawcze obejmują sformułowanie 6 hipotez, których testowaniu poświęcone są kolejne rozdziały monografii.

H1: Państwa A8 pozyskują tym więcej wiedzy swych diaspor, im większe są ich zdolności absorpcyjne.

H2: Wynalazcy PCT z państw A8 przekazują tym więcej wiedzy do swych państw ojczystych, im większa jest bliskość geograficzna między krajem pochodzenia a docelowym migranta-wynalazcy.

H3: Wynalazcy PCT z państw A8 przekazują tym więcej wiedzy do swych państw ojczystych, im większa jest bliskość technologiczna między krajem pochodzenia a docelowym migranta-wynalazcy.

H4: Wynalazcy PCT z państw A8 przekazują tym więcej wiedzy do swych państw ojczystych, im większa jest bliskość kulturowa między krajem pochodzenia a docelowym migranta-wynalazcy.

H5: Państwa A8 pozyskują tym więcej wiedzy swych emigrantów-wynalazców, im większa jest wartość tworzonych przez nich wynalazków.

H6: Do państw A8 napływa więcej wiedzy z tych państw, w których przebywa więcej ich obywateli-wynalazców PCT.

Wszystkie sformułowane hipotezy mają mocne podstawy w literaturze przedmiotu i z tego punktu widzenia należy je uznać za prawidłowe. Można się zastanawiać, czy niektóre z nich nie wydają się dość oczywiste, np. H1, H2 czy H6, do czego przyczynia się sposób sformułowania hipotez według wzoru „tym więcej - im więcej”. Modyfikacja brzmienia hipotez wpłynęłaby na poprawę ich precyzji, np. H1: *Zdolności absorpcyjne państw A8 wyznaczają poziom wiedzy pozyskiwanej ze swych diaspor* (proponowane brzmienie).

W odniesieniu do metod badawczych należy uznać, że zostały dobrane w sposób celowy, właściwy. Dotyczy to zarówno krytycznych studiów literaturowych, jak i modelowania ekonometrycznego, analizy dokumentacji patentowej oraz analizy jakościowej z wykorzystaniem indywidualnych wywiadów pogłębionych, składających się łącznie na metody empiryczne. Na podstawie modelu ekonometrycznego określono wpływ mierzalnych czynników społeczno-ekonomicznych na wielkość wiedzy transferowanej od mobilnych wynalazców do ich państw ojczystych. Wykorzystano cytowania patentowe oraz wspólne aplikacje patentowe, które w liczbie 3912 posłużyły do oszacowania parametrów funkcji regresji zastosowanej w badaniach ilościowych. Podstawą utworzenia bazy były 1992 wnioski patentowe PCT złożone przez migrantów-wynalazców z państw A8 w badanych krajach. Należy podkreślić, że na potrzeby swoich badań Autorka stworzyła oryginalną bazę danych, w której skojarzyła imiona i nazwiska migrantów-wynalazców z liczbą aplikacji patentowych, liczbą cytatów oraz liczbą wspólnych aplikacji patentowych. Jeśli chodzi o wywiady pogłębione, to zostały skierowane do obywateli państw A8 zatrudnionych za granicą w tzw. zawodach kreatywnych.

Struktura i zawartość monografii

Na monografię (324 strony) składa się 5 rozdziałów poprzedzonych wstępem i zamkniętych

zakończeniem, bibliografia (40 stron, 578 pozycji, ok. 88% anglojęzycznych) oraz dwa aneksy (1. szczegółowe wyniki modelowania ekonometrycznego oraz 2 scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego). We wstępie znajdujemy wprowadzenie w problematykę badawczą oraz uzasadnienie wyboru tematu, założenia metodyczne pracy, tj. cele - główny i dodatkowy, sześć hipotez badawczych, koncepcję badań z wykorzystaniem modelu ekonometrycznego oraz badań jakościowych, opartych na krytycznych studiach literaturowych i badaniach empirycznych. W dalszej części wstępu zawarto omówienie struktury monografii i zawartości poszczególnych rozdziałów. Dwa pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczny, pierwszy (36 stron) stanowi wprowadzenie do problematyki badawczej i zawiera konceptualizację zjawiska przepływów wiedzy ujętą w pięciu podrozdziałach, które dotyczą podstaw definicyjnych (1.1), problemów związanych z pomiarem przepływów wiedzy (1.2), kanałów międzynarodowych przepływów wiedzy (1.3), czynników ułatwiających i hamujących dyfuzję *know-how* (w tym zdolność absorpcyjna i różne rodzaje bliskości oraz wartość wiedzy), pierwszy rozdział zamykają uwagi końcowe (1.5). W treści rozdziału znajdujemy pięć opracowanych przez Autorkę rysunków ilustrujących dyskutowane treści z wykorzystaniem bogatej literatury, co stanowi również podstawę do sformułowania pięciu hipotez badawczych, które są testowane w postępowaniu badawczym. Drugi rozdział (o objętości 62 stron) ma podobnie jak pierwszy charakter teoretyczny i powstał z wykorzystaniem bogatej literatury, jest poświęcony debacie nad rolą wykwalifikowanych migrantów w przekazywaniu wiedzy między narodami. Zaczyna się od omówienia pojęć i klasyfikacji migracji międzynarodowej (2.1), migracji promującej międzynarodowe przepływy wiedzy (2.2), następnie przedstawia zagadnienie imigrantów jako źródła cennego *know-how* w kraju goszczącym (2.3) oraz – migrantów w stymulowaniu przepływów wiedzy do kraju ojczystego (2.4), z omówieniem istoty diaspory i migracji powrotnej oraz sformułowaniem szóstej hipotezy badawczej. W rozdziale znajdują się 3 syntetyczne autorskie tabele zawierające skrócony przegląd badań w następującym zakresie: tabela 1: Migranci a napływ wiedzy do kraju przyjmującego, tabela 2: Napływ wiedzy do kraju ojczystego napędzany współpracą z diasporą, tabela 3: Napływ wiedzy do kraju ojczystego poprzez migracje powrotną. Rozdział kończy się wskazaniem przesłanek podjęcia badań (2.5) w świetle zidentyfikowanej luki badawczej, którą jest „niedostatek kompleksowych wieloaspektowych badań w zakresie roli wysoko wykwalifikowanych migrantów z państw A8 w ułatwianiu przepływów wiedzy od gospodarek przyjmujących do wysyłających” (s. 116). Rozdział trzeci (40 stron) nosi tytuł: Tendencje we współczesnych międzynarodowych przepływach migracyjnych ludności i składa się, jak dwa poprzednie, z pięciu podrozdziałów:

Dynamika międzynarodowych przepływów migracyjnych (3.1); Trendy w geograficznych kierunkach migracji (3.2); Geograficzne kierunki pochodzenia migrantów (3.3); Struktura wiekowa migrantów (3.4) oraz Schematy migracyjne osób wysoko wykwalifikowanych (3.5) z wyszczególnieniem osób z trzecim poziomem edukacji, autorów artykułów naukowych (indeksowanych w bazie *Scopus*) oraz wynalazców PCT. Ten rozdział ma charakter empiryczny, opiera się, tak jak dwa poprzednie, na krytycznym przeglądzie literatury oraz analizie danych statystycznych, omawiane treści są ilustrowane przez 16 tabel oraz 20 wykresów częściowo stanowiących opracowania własne Autorki. Kolejny czwarty rozdział monografii (41 stron) jest poświęcony zakresowi i metodzie badań, zawiera omówienie problemu i hipotez badawczych (4.1), metodę modelowania ekonometrycznego (4.2) oraz indywidualne wywiady pogłębione (4.3). W drugim podrozdziale znajdują się elementy badania takie, jak: próba badawcza (kryteria doboru państw wysyłających i przyjmujących mobilnych wynalazców PCT do analizy), zakres czasowy badania, wyszczególnienie zmiennych, strategia empiryczna oraz dane stanowiące wsad do badań, czyli źródła danych migracyjnych wraz ze strategią ich pozyskiwania i pozostałe źródła. W rozdziale znajdują się 24 tabele stanowiące syntetyzację i ilustrację prowadzonych badań. Ostatni piąty rozdział stanowi omówienie wyników badań empirycznych (42 strony), jest podzielony na cztery podrozdziały: Rola migrantów wynalazców z państw A8 w przekazywaniu wiedzy do państw ojczyстых: wyniki badania ekonometrycznego (5.1); Rola wysoko wykwalifikowanych migrantów z państw A8 w przekazywaniu wiedzy do państw ojczyстых: wyniki badań (5.2); Bariery przepływów wiedzy między migrantami-wynalazcami z państw A8 a ich rodzimymi gospodarkami oraz możliwe sposoby ich przewycięzania (5.3); Kierunki przyszłych badań (5.4).

Omówienie wyników badań

W wyniku przeprowadzonych badań Autorce udało się rozstrzygnąć problem badawczy oraz osiągnąć sformułowane we wstępie cele, tzn. ustalić jaka jest skuteczność wynalazców pochodzących z grupy krajów A8, mieszkających i tworzących poza krajem pochodzenia w przekazywaniu wiedzy do państw ojczyстых oraz jakie czynniki wzmacniają ten odwrotny transfer wiedzy. Także drugi cel został osiągnięty, w odniesieniu do wskazania barier przepływów wiedzy między migrantem-wynalazcą a jego krajem pochodzenia oraz poprzez wskazanie możliwych instrumentów polityki gospodarczej, których wykorzystanie pozwoli na eliminację barier. Spośród sześciu testowanych w pracy hipotez badania ilościowe nie pozwoliły na zweryfikowanie wszystkich a tylko czterech spośród nich. Nie udało się

potwierdzić hipotezy H6, która dotyczy *napływu większej ilości wiedzy do państw A8 z tych państw, w których przebywa więcej ich obywateli-wynalazców PCT*. Również hipotezy H3 dotyczącej bliskości technologicznej nie udało się potwierdzić, tzn., że oczekiwania co do roli czynników technologicznych w transferze wiedzy się nie sprawdziły i nie jest prawdą, że *wynalazcy PCT z państw A8 przekazują tym więcej wiedzy do swych państw ojczystych, im większa jest bliskość technologiczna między krajem pochodzenia a docelowym migranta-wynalazcy*. Istotne znaczenie wśród czynników determinujących transfery wiedzy przypadło natomiast bliskości kulturowej, przez co prawdziwa okazała się hipoteza H4 mówiąca o tym, że *wynalazcy PCT z państw A8 przekazują tym więcej wiedzy do swych państw ojczystych, im większa jest bliskość kulturowa między krajem pochodzenia a docelowym migranta-wynalazcy*. Hipoteza H2, która dotyczyła bliskości geograficznej między krajem pochodzenia mobilnego wynalazcy i krajem docelowym także okazała się prawdziwa, tzn., że biorąc pod uwagę zmienne trendy obserwowane w kierunkach i natężeniu migracji czy transferu wiedzy, *wynalazcy PCT z państw A8 przekazują tym więcej wiedzy do swych państw ojczystych, im większa jest bliskość geograficzna między krajem pochodzenia a docelowym migranta-wynalazcy*. Kolejną hipotezą, która została uznana za potwierdzoną jest H1 w brzmieniu: *państwa A8 pozyskują tym więcej wiedzy swych diaspor, im większe są ich zdolności absorpcyjne*. ponadto Autorka zauważa, że najbardziej jest to widoczne w przypadku krajów należących do Grupy Wyszehradzkiej. Ostatnia z potwierdzonych hipotez H5: *państwa A8 pozyskują tym więcej wiedzy swych emigrantów-wynalazców, im większa jest wartość tworzonych przez nich wynalazków* została uznana za prawdziwą w świetle przeprowadzonych badań. Przeprowadzone przez Autorkę badania ilościowe pozwalają ocenić istniejące transfery wiedzy od migrantów-wynalazców do ich państw ojczystych jako niewielkie (niezwykle skromne), stąd wniosek, że skuteczność badanych jest także niewielka. Uzyskany wynik ok. 1,5% zacytowanych przynajmniej raz aplikacji patentowych PCT to 58 spośród liczby 3912 badanych, w tym 13 – więcej niż raz. W odniesieniu do drugiego badania w oparciu o wspólne wnioski patentowe, wyniki są także niskie, dotyczą 59 aplikacji na poziomie wynalazcy (1,51%) i 4 na poziomie zgłaszającego (0,10%). Ważną częścią przeprowadzonych badań jest wskazanie barier i rekomendacji, a wśród nich zwrócenie szczególnej uwagi na uwarunkowania kulturowe, które zdaniem Autorki skutecznie hamują intensywność przekazów wiedzy i modelowe podejście do znaczenia diaspor w tych procesach. Wśród barier wskazano przede wszystkim na niską innowacyjność gospodarek badanych krajów A8, która przekłada się na ich zdolności absorpcyjne, co udało się potwierdzić także badaniami jakościowymi. Autorka zwraca uwagę na konieczność

przekształcenia drenażu mózgow w odwrócony drenaż mózgow, co w świetle jej badań może się przyczynić do zwiększenia poziomu transferów wiedzy od migrantów do ich krajów ojczystych. Całość badań należy uznać za starannie przemyślane, rzetelne i pracowite, prawidłowo przeprowadzone i zinterpretowane z zachowaniem właściwego dystansu do badanych zjawisk. Podsumowując charakterystykę monografii wskazanej jako osiągnięcie naukowe dr M. Wachowskiej, należy stwierdzić, że spełnia ono kryteria oceny na wysokim poziomie. Począwszy od sformułowania problemu badawczego, poprzez założenia metodyczne i badawcze, dobór odpowiednich metod i stworzenie baz danych, przeprowadzenie badań ilościowych i jakościowych aż do sformułowania wniosków i rekomendacji, całość przedsięwzięcia zasługuje na wysoką ocenę. Dotyczy to struktury monografii, oparcia jej wątków teoretycznych na bogatej i zróżnicowanej literaturze (głównie anglojęzycznej ze względu na stan wiedzy w tym zakresie), a części empirycznej na rzetelnych danych, pochodzących także z utworzonej przez Autorkę bazy danych na potrzeby badania oraz odpowiednia ilustracja i wizualizacja wyników badań. Bardzo dobrej oceny monografii nie zmieniają drobne nieprecyzyjności, jak zdanie „Z jednej strony otwarcie w tym roku (2004) zagranicznych rynków dla pracowników nowych państw UE wywołało masową emigrację ich obywateli, z drugiej, państwa A8 jako pełnoprawni członkowie UE zaczęły być postrzegane przez cudzoziemców jako atrakcyjne miejsce do pracy i zamieszkania” (s. 162). W istocie w 2004 r. otworzyły się jedynie rynki pracy Wielkiej Brytanii, Irlandii i Szwecji, a proces ten zakończył się dopiero w 2011 r. (rynkami Niemiec i Austrii), wielkość migracji z państw A8 była wtedy znacznie mniejsza niż w kolejnej dekadzie, a określenie o atrakcyjności tych państw dla cudzoziemców jest nieco na wyrost. Na podkreślenie zasługuje dobra polszczyzna, czyli poziom i sposób narracji nie budzący zastrzeżeń. Przygotowanie, przeprowadzenie i podsumowanie przedsięwzięcia badawczego zostało zakończone wnikliwym wnioskowaniem, z odpowiednim dystansem do otrzymanych wyników i wskazaniem propozycji dalszych badań w podjętej przez Autorkę tematyce.

f) Ocena wskazanego przez kandydata osiągnięcia naukowego, w tym, czy stanowi ono znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej;

Osiągnięcie naukowe wskazane przez Habilitantkę ma walor oryginalności, w tym należy podkreślić jego aktualność i ważność zarówno w aspektach teoretycznych, jak i praktycznych. Osiągnięcie wnosi wartość dodaną do badań nad dyfuzją innowacji, w czym dużą rolę pełni zebranie przez Habilitantkę danych pierwotnych oraz estymacja wyników w postaci modelu

ekonometrycznego. Habilitantce udało się ustalić, jaka jest skuteczność wynalazców pochodzących z ośmiu państw Europy Środkowo-Wschodniej (Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Słowacji, Słowenii i Węgier), czyli krajów członkowskich Unii Europejskiej od 2004 roku, mieszkających i tworzących poza krajem pochodzenia (w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Finlandii, Francji, Holandii, Niemczech, Szwecji, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii oraz Japonii) w przekazywaniu wiedzy do swych rodzimych gospodarek oraz określić, jakie czynniki wzmacniają ten „odwrotny transfer wiedzy”. W odniesieniu do zidentyfikowanych barier przepływów wiedzy między migrantem-wynalazcą a jego gospodarką macierzystą udało się wskazać potencjalne instrumenty polityki gospodarczej, które można wykorzystać dla eliminacji tych barier, związane przede wszystkim z poprawą poziomu innowacyjności gospodarki rodzimej.

Powyższe ustalenia odnoszą się do monografii naukowej (osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ust. 1. pkt 2a Ustawy): Małgorzata Wachowska, *Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczystych. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej*, E-Monografie, Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2021, s. s. 324, ISBN: 978-83-66601-63-5 (druk), ISBN: 978-83-66601-64-2 (online).

Recenzenci wydawniczy: dr hab. Jan Brzozowski, prof. UEK, dr hab. Grażyna Węgrzyn, prof. UEW.

g) Ocena dorobku dr Małgorzaty Wachowskiej po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych – w zakresie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

W kolejnych etapach rozwoju naukowego dr M. Wachowska konsekwentnie rozwijała badania związane z procesami dyfuzji wiedzy ze szczególnym podkreśleniem międzynarodowych aspektów przepływu wiedzy. Wskazane w Autoreferacie obszary badań mają nierzadko swój początek w okresie przed uzyskaniem stopnia doktora i są w kolejnych latach kontynuowane i rozwijane. Są to następujące obszary:

1. Pozostałe prace dotyczące roli międzynarodowej migracji ludności w przekazywaniu wiedzy między krajami (niezręczne określenie obszaru przez Autorkę).
2. Uwarunkowania transferu wiedzy.
3. Rola zagranicznych inwestycji bezpośrednich w przenoszeniu wiedzy między krajami.

4. Rola handlu zagranicznego w transferowaniu know-how.
5. Przepływy wiedzy między nauką a biznesem.
6. Dyfuzja wiedzy w obrębie struktur integracyjnych.

Ad 1. Pozostałe prace dotyczące roli międzynarodowej migracji ludności w przekazywaniu wiedzy między krajami

Każda z 9 pozycji zakwalifikowanych przez Habilitantkę do pierwszej grupy publikacji (monografia oraz 8 artykułów, w tym jeden indeksowany w *Scopus i WoS* oraz jeden oczekujący na publikację, także indeksowany w *Scopus*) charakteryzuje się określoną wartością dodaną. Badania Habilitantki są przyczynkiem do dyskusji na temat roli wysoko wykwalifikowanych migrantów w transferze wiedzy między krajami dzięki włączeniu do badań krajów spoza grupy gospodarek najlepiej rozwiniętych, takich jak Polska, Czechy czy Węgry. Głównym odkryciem jest to, że wysoko wykwalifikowani migranci ułatwiają przepływy wiedzy między krajami przyczyniają się do podnoszenia poziomu innowacyjności swych państw przyjmujących. Badania empiryczne Habilitantki pozwoliły na stwierdzenie, że imigranci z Polski i Ukrainy mają największy wkład w powiększenie produktu wynalazczego USA oraz podnoszenie poziomu życia w Niemczech i Wielkiej Brytanii. Z badań wynika także, że nie ma prostej zależności między liczbą migrantów a liczbą wynalazków, największe grupy migrantów nie odpowiadają za największą liczbę wynalazków (artykuł ukazał się w periodyku „Studia Migracyjne - Przegląd Polonijny”, należącym do wiodących czasopism migracyjnych). Ważnym wnioskiem wynikającym z badań jest także rozpoznanie zjawiska dyfuzji wiedzy oraz udziału migrantów we wzmacnianiu innowacyjności na poziomie regionalnym. W tym obszarze badawczym w dwóch publikacjach spośród 9 znalazła się analiza udziału wysoko kwalifikowanych jednostek w podnoszeniu zasobów wiedzy krajów pochodzenia migrantów.

Ad 2. Uwarunkowania transferu wiedzy

Pod względem objętości jest to największy obszar badawczy Habilitantki, w jego ramach powstało 10 artykułów (w tym 2 w *WoS*), 2 rozdziały w monografiach i jedna publikacja konferencyjna (*WoS*). Główne wątki podejmowane w badaniach to czynniki stymulujące i hamujące wielkość i szybkość przepływów wiedzy w polskiej gospodarce. Jeśli mowa o szybkości transferu wiedzy, to badania Habilitantki wnoszą tu istotny wkład do dyskusji,

wskazując na różnice między wielkością opóźnienia w aplikowaniu zagranicznych technologii w Polsce. Czas, po którym w Polsce mamy do dyspozycji obce *know-how* wynosi średnio od 15 do 20 lat, 10 lat, jeśli pochodzi od instytucji naukowych, 16 - jeśli z przemysłu, polskie firmy rodzinne najszybciej adaptują się do wyzwań technologicznych, potrzeba im na to nieco ponad 11 lat. Do ważnych ustaleń w tym obszarze należy rola bliskości geograficznej jako determinanty dyfuzji wiedzy w polskiej gospodarce w odniesieniu do przedsiębiorstw. W badaniach wykazano także rolę otwartości kulturowej jako czynnika tworzenia kreatywnego regionu (koncepcja R. Floridy) w aspekcie pozyskiwania wiedzy i szybkości jej rozprzestrzeniania się. Kolejny nurt badań dotyczy uwarunkowań rozprzestrzeniania się polskiego *know-how* w gospodarce światowej i roli polityki innowacyjnej realizowanej w Polsce, która w świetle badań powinna być przewartościowana w kierunku uruchomienia i wzmocnienia oddolnych mechanizmów współpracy. Habilitantka zajmowała się również problemami nadmiaru wiedzy i ich wpływem na konkurencyjność gospodarki w sytuacji powszechnego dążenia do zdobywania wiedzy we współczesnych warunkach gospodarki globalnej. Poświęciła temu artykuł w czasopiśmie „Equilibrium – Quarterly Journal of Economics and Economic Policy” (*WoS*).

Ad 3. Rola zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB) w przenoszeniu wiedzy między krajami

Jak podaje Habilitantka w swoim autoreferacie (s. 28-29) ten obszar badawczy był przez nią eksplorowany głównie na początku jej działalności naukowej, przed uzyskaniem stopnia doktora, co zaowocowało trzema publikacjami i rozprawą doktorską (2003-2006). Po doktoracie kierunek badań uległ zmianie i w trzech opublikowanych pracach uwaga była skoncentrowana na roli ZIB w przekazywaniu wiedzy do państw pochodzenia. Badania dotyczące polskiej gospodarki pozwoliły Habilitantce stwierdzić, że ulokowane w Polsce ZIB nie stanowią przekąznika wiedzy, a już na pewno wiedzy uznawanej za przełomową dla innowacyjności gospodarki. Stanowiło to przyczynek do dyskusji prowadzonej w literaturze na temat roli BIZ w odniesieniu do krajów o niższym zaawansowaniu innowacyjnym.

Ad 4. Rola handlu zagranicznego w transferowaniu know-how;

W ramach tego obszaru zostały opublikowane dwie prace, w tym jedna w czasopiśmie „Journal of International Studies” indeksowanym w bazie *Scopus* (współautorstwo, 2015).

Wyniki wcześniejszych badań zostały wykorzystane w rozprawie doktorskiej, gdzie zagadnienia handlu zagranicznego występowały wraz z tematyką ZIB. Główny wniosek z badań prowadzonych w omawianym zakresie dotyczył przypadku Ukrainy, której handel zagraniczny poddano analizie w aspekcie przenoszenia *know-how* i poprawy innowacyjności gospodarki. Nie udało się potwierdzić założeń o pozytywnym wpływie.

Ad 5. Przepływy wiedzy między nauką a biznesem

W tym obszarze badawczym Habilitantka opublikowała 9 artykułów, w tym dwa współautorskie i jeden w języku angielskim. Wnioski, które udało się ustalić dzięki badaniom dotyczą zależności między formą *know-how* a wielkością i szybkością transferu wiedzy z polskich ośrodków akademickich do przedsiębiorstw w celu generowania wynalazków. Badania Habilitantki potwierdzają, że poziom zainteresowania przedsiębiorstw transferami wiedzy zależy w dużym stopniu od związanych z tym kosztów, przez co tylko niewielki zasób wiedzy daje się skomercjalizować lub wykorzystać we wspólnym procesie tworzenia wynalazków przez uczelnie i przedsiębiorstwa. Jeśli chodzi o szybkość rozprzestrzeniania *know-how*, to transfer z uczelni zagranicznych jest szybszy niż z polskich, i szybszy niż dyfuzja wiedzy z przemysłu, wynosi ok. 12 lat. Interesujące wyniki badań Habilitantki dotyczą polityki gospodarczej w Polsce, która nie wspiera procesów dyfuzji wiedzy i nie pomaga ani przedsiębiorcom, ani badaczom akademickim w komercjalizacji wiedzy, głównie przez brak właściwego instrumentarium polityki. Wśród innych wątków analizowanych w tym obszarze badawczym znalazły się zagadnienia międzynarodowej mobilności naukowców i jej wpływu na rozwój przedsiębiorczości akademickiej, bariery tej przedsiębiorczości na Dolnym Śląsku oraz znaczenie wiedzy akademickiej dla wynalazczości przedsiębiorstw w Polsce. Specyfice tych zagadnień w Polsce w porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi Habilitantka poświęciła osobny artykuł.

Ad 6. Dyfuzja wiedzy w obrębie struktur integracyjnych

Jest to ostatni z wyodrębnionych obszarów badawczych, w ramach którego Habilitantka opublikowała 5 artykułów, w tym 3 współautorskie; dwa z nich ukazały się w czasopiśmie indeksowanych w *Scopus* („Journal of International Studies”) oraz *Web of Science* (Conference Proceedings). Główny wątek zainteresowań w tym zakresie dotyczy klastrów

jako organizacji integracyjnych, w których zachodzą procesy powiększania potencjału naukowego i dyfuzji wiedzy. Generalny wniosek wynikający z badań dotyczy nikłego zainteresowania przedsiębiorstw współpracą w ramach klastrów, zwłaszcza, że klastry nie wspierają dyfuzji wiedzy między uczestnikami sieci, nie są otwarte na innowacyjność, nie dotyczy ich efekt synergii charakterystyczny dla organizacji integracyjnych. Badania klastrów na Dolnym Śląsku pokazały, że aktywność przedsiębiorstw w zakresie dyfuzji wiedzy (wspólne zgłoszenia patentowe) zmalała po powołaniu klastra i ogólnie jest niewielka. również Dolina Lotnicza nie odbiega w tym zakresie od sytuacji w Polsce. Z badań prowadzonych w obszarze klastrów w okręgu śląsko-morawskim czy też w Japonii wynikają zgoła odmienne wnioski dotyczące dyfuzji wiedzy i jej wykorzystywania do tworzenia innowacji, albo tylko ich imitowania. Przykłady Stanów Zjednoczonych, Japonii oraz Europy dały podstawę do sformułowania interesujących wniosków na temat roli konsorcjów B+R w podnoszeniu innowacyjności struktur integracyjnych.

Podsumowując omówienie pozostałych osiągnięć naukowo- badawczych należy uznać je za dowód konsekwentnego realizowania przez Habilitantkę jej programu naukowego i badawczego. Habilitantka jednoznacznie skoncentrowała swoje badania naukowe na ściśle ze sobą powiązanych obszarach badawczych, które tworzą spójną całość, pozwalają potwierdzić zarówno merytoryczne, jak i metodyczne kompetencje Habilitantki w zakresie badanej problematyki.

Należy także podkreślić bardzo staranne opracowanie przez Habilitantkę tych zagadnień w autoreferacie (s.19-34) oraz dostarczenie odpowiednich kserokopii materiałów źródłowych w postaci: 5 tomów pt. Publikacje po uzyskaniu stopnia doktora - t.1 poz. 1-12 w wykazie artykułów, t.2 poz. 13-23 w wykazie artykułów, t.3 poz. 24-36 w wykazie artykułów, t.4 opublikowane rozdziały w monografiach naukowych, t.5 opublikowane materiały konferencyjne indeksowane w *Web of Science* oraz tom 6 Publikacje przed uzyskaniem stopnia doktora (opublikowane artykuły i rozdział).

h) Informacje o spełnieniu przez kandydata kryterium dotyczącego wykazania się istotną aktywnością naukową lub artystyczną;

Poza działalnością publikacyjną omówioną powyżej (punkt 4 f i g) o istotnej aktywności naukowej Habilitantki świadczy jej udział w krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych. W dokumentacji znajdujemy wykaz 32 konferencji zorganizowanych przez

krajowe i zagraniczne ośrodki naukowe, podczas których Habilitantka występowała z referatem samodzielnym bądź współautorskim. Osiem razy wystąpienie odbyło się po angielsku, 5 razy na Lwowskim Uniwersytecie Narodowym im. Iwana Franki we Lwowie, dwa razy w Odessie w Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture i raz w Istambule (Konferencja EBES – Eurasia Business and Economics Society). Należy zauważyć, że omawiany okres po doktoracie obejmuje 15 lat, co oznacza udział w przeciętnie więcej niż dwóch konferencjach rocznie. Jeśli chodzi o problematykę konferencji, w których uczestniczyła Habilitantka, to należy zauważyć, że ściśle pokrywa się z obszarami jej zainteresowań, według których uporządkowany jest dorobek naukowy i badawczy Habilitantki. Należy uznać za spełnione to kryterium dotyczące wykazania się istotną aktywnością naukową.

- i) Informacje o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzujących naukę kandydata do stopnia doktora habilitowanego.

W zakresie działalności dydaktycznej Habilitantka legitymuje się doświadczeniem w prowadzeniu zajęć na I i II stopniu studiów - wykładów, ćwiczeń, konwersatoriów, a także seminariów. Tematyka prowadzonych przedmiotów dotyczy problematyki rozwijanej przez nią w formie badań własnych i działalności naukowej. Niektóre z prac dyplomowych prowadzonych przez Habilitantkę znalazły uznanie i nagrody w konkursach na najlepszą pracę na wydziale. W ramach podwyższania swoich kwalifikacji i kompetencji dydaktycznych Habilitantka uczestniczyła w latach 2016-2019 w 4 seminariach i warsztatach organizowanych przez uczelnie wyższe (Politechnika Wrocławska, Łódzka) oraz Polską Platformę Szkoleniową i Urząd Patentowy RP. W latach 2014-2017 pełniła funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim zakończonym w 2019 r. obroną pracy doktorskiej i uzyskaniem stopnia doktora przez D. Butytera. Od 2017 r. pracowała w wydziałowej komisji dydaktycznej, brała udział w przebiegu akredytacji kierunku Ekonomia (w latach 2018-19). Otrzymała trzykrotnie nagrodę Rektora UW za działalność dydaktyczną (2001, 2006, 2017).

Za osiągnięcia w ramach działalności organizacyjnej w latach 2001, 2002, 2006, 2016, 2019 i 2020 Habilitantka otrzymała nagrodę Rektora UW, także dwukrotnie nagrodę Dziekana WPAiE Uniwersytetu Wrocławskiego (2002 i 2003).

Od 2018 r. corocznie Habilitantka pełni funkcję sekretarza Międzynarodowej Konferencji Naukowej Zdrowie i Style Życia odbywającej się we Wrocławiu, organizowanej przez

Instytut Nauk Ekonomicznych UW oraz Urząd Statystyczny we Wrocławiu. Była członkiem komitetu organizacyjnego dwóch konferencji organizowanych przez Instytut Nauk Ekonomicznych (2000, 2002, przed doktoratem), raz we współpracy z Instytutem CEDIMES (*Les Centres d'Etudes sur le Development International et les Mouvements Economiques et Sociaux*). Habilitantka pełniła funkcje recenzenta w czasopiśmie naukowym „Horyzonty Wychowania” (Wydział Pedagogiczny Akademii Ignatianum w Krakowie), „Ekonomia. Wrocław Economic Review” (Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego) oraz „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” (Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego); W 2019 r. w Odessie brała udział w rozmowach na temat współpracy Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii UW. z Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture.

Osiągnięcia popularyzujące naukę w przypadku Habilitantki sprowadzają się do jej udziału w konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych, które zostały omówione w punkcie h) recenzji.

Ogólna ocena osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzujących naukę jest pozytywna, świadczą o tym przedstawione informacje faktograficzne oraz nagrody, które Habilitantka otrzymywała dość systematycznie za działalność dydaktyczną, organizacyjną oraz naukową (2021, ostatnia nagroda za osiągnięcia naukowe) od Rektora UW.

Konkluzja

Reasumując ocenę całokształtu dorobku stwierdzam, że;

- dorobek naukowo-badawczy Habilitantki, po uzyskaniu stopnia doktora, jest wynikiem konsekwentnej, spójnej i skoncentrowanej na kilku komplementarnych obszarach aktywności badawczej, której wynikiem jest znacząca liczba publikacji cechujących się dobrym poziomem merytorycznym i metodycznym;
- monografia autorska pt. *Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczyźnych. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej*, wskazana jako główne osiągnięcie naukowe Habilitantki spełnia wymagania ustawowe, zawiera elementy wzbogacające dotychczasową wiedzę w dyscyplinie ekonomii, w odniesieniu do procesów odwróconego transferu wiedzy zachodzących w krajach UE oraz w innych liczących się gospodarkach z perspektywy ośmiu krajów wysyłających migrantów-wynalazców.
- należy podkreślić kompetencje Habilitantki związane z empirycznym nurtem badań,

zarówno w zakresie metodyki badań własnych, jak i wartości osiągniętych wyników pod względem poznawczym, metodycznym oraz użytecznych dla polityki ekonomicznej.

- dorobek dydaktyczny jest spójny tematycznie, dość znaczny pod względem ilościowym;
- dorobek organizacyjny należy ocenić pozytywnie, jest on adekwatny do funkcji powierzanych Habilitantce i roli jaką pełni w zespole naukowym w miejscu pracy;
- osiągnięcia popularyzatorskie można ocenić jako dobre, podobnie jak zakres współpracy międzynarodowej charakteryzujący się tendencją rosnącą.
- Habilitantka wykazała się istotną aktywnością naukową w więcej niż jednej uczelni, czego potwierdzeniem jest jej obecność na wielu konferencjach, w których brała czynny udział z referatem (samodzielnie lub we współpracy), zakres umiędzynarodowienia publikacji i udziału w konferencjach jest przeciętny, ale wzrasta w ostatnich latach, także w odniesieniu do zagranicy.

Wniosek końcowy

Uważam, że osiągnięcia naukowo-badawcze (w tym monografia wskazana jako główne osiągnięcie naukowe) dr Małgorzaty Wachowskiej oraz dorobek dydaktyczny, popularyzatorski oraz organizacyjny spełniają w wystarczającym stopniu wymogi określone przepisami ustawowymi. **W związku z tym popieram wniosek Kandydatki o nadanie Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse.**

Warszawa, 16.08.2022

/Ewa Pancer-Cybulska/